

Критика, відгуки, рецензії

«ТАЙНА ВЕЧЕРЯ» З БОГДАНОМ РУБЧАКОМ...

Є. М. Баран

Богдан Рубчак. Міти метаморфоз, або Пошуки доброго світу: Есеї / Упоряд. Василь Габор. – Львів: ЛА «Піраміда», 2012. – 484 с. (Серія “Бібліотека Нью-Йоркської групи”).

Назва розмови дуже проста і аж ніяк не крамольна. У книзі літературознавчих есеїв Богдана Рубчака, вперше упорядкованій Василем Габором і виданій в материковій Україні, маємо 13 матеріалів з передмовою Марії Ревакович.

Не дивлячись на те, що незабаром Богдан Рубчак відзначатиме свій ювілей (народився поет 6 березня 1935 року в Калуші на Станіславщині), його присутність в материковому літературному процесі не така помітна, як скажімо творчість тих же Віри Вовк, Шевченківської лауреатки 2008 року, Емми Андіївської чи Богдана Бойчука (його колеги по Нью-Йоркській групі). 1991 року вийшла в Україні книга поетичного вибраного Богдана Рубчака «*Крило Ікарове*» з передмовою Миколи Рябчука, і 2012 року вийшла книга есеїв в упорядкуванні Василя Габора і з переднім словом Марії Ревакович.

Не часто виступає Богдан Рубчак з публічними розмовами, одне з його інтерв'ю я читав на сайті «*ЛітАкценту*», датоване 2 вересня 2008 року (розмову провів дослідник Тарас Пастух). Із цієї розмови я дізнався, що 1977 року Богдан Рубчак захистив дисертацію «*Теорія метафори*», але текст дослідження так авторові спротивився, що він не захотів до нього більше повертатися. І ще один матеріал мені був відомий, це передмова Богдана Рубчака під назвою «*Пробний лет*» до видання «*Остан Луцький – молодомузівець*» (Нью-Йорк, 1968), який повторений у книзі есеїв 2012 року.

У передньому слові Марія Ревакович відзначає, що «*Міти метаморфоз...*» є підсумковим виданням і включає в себе статті від ранніх 60-х до пізніх 90-х років ХХ століття; це видання – “*передусім книга глибоких роздумів поета про поетів і суть поезії*” (с. 7). Автор передмови слушно зауважує, що “*Рубчак зумів, як мало хто, поєднати у собі поета з науковцем, поєднати проникливість і неповторність візії мистця з дистансованим, іноді іронічним, підходом прискіпливого дослідни-*

ка“ (*Там само*). І ще заслуговує уваги спостереження автора передмови про те, що Рубчак найбільше зосереджується на *топосі міту*: “Рубчак розглядає міт як явище нерозривно пов’язане з природою та з вічною циклічністю часу, але й рівно ж як один із двох джерел чи начал поезії (пісня становить друге начало)” (с. 8). Віддає ж перевагу Рубчак поетам, звичайно, міфотворчим.

І треба ще сказати про тематичні обшири дослідження. Як вдало підкреслює Марія Ревакович, розвідки Богдана Рубчака “*про поетів-емігрантів, і про поетів-дисидентів*», останні це і політичні (Василь Стус), і “*в сенсі інакомислення*» (молодомузівці).

Тут я трохи розгубився – або ж називати усі есеї, або ж виокремлювати ті міркування дослідника, які видаються найцікавішими.

Починається книга есеєм, присвяченим Тарасові Шевченку: “*Шевченкові профілі й маски: іронічні ролі «я» у поезії Кобзаря*”. Василь Пахаренко, один із найцікавіших дослідників творчості Тараса Шевченка (книга «*Шевченко як геній*», Черкаси, 2013), називає Богдана Рубчака предтечею постмодерністського етапу в шевченкознавстві (див. назване видання, с. 23-24). Я не полемізуватиму з Пахаренком щодо означення місця есею Рубчака в осмисленні феномену Шевченка, лише відзначу, що, безперечно, це був нестандартний погляд на творчість Кобзаря. Рубчак визначає своє завдання як намагання “*довести, що в основі діалектичного розвитку поетового «я», який спостерігаємо в його творчості, лежить іронія...*” (с. 11), що, в принципі, досліднику й вдається.

Статтю «*Пробний лет*» Рубчак супроводжує генезою становлення модерної поезії, від Едгара По і Шарля Бодлера починаючи, підводячи до української літературної ситуації кінця XIX-го – початку XX століть: “*Заслуги передсимволістів в українській літературі це передусім піонерне будівництво шляхів і відкривання вікон. Це ж бо вперше (не враховуючи народної поезії чи поетичної школи давньої Могиллянської Академії) – передсимволісти вказали українському читачеві на факт, що поет – передусім творчий індивід, а поетичний текст – передусім художній твір*” (с. 80). Звичайно, цей висновок суперечить провокативній тезі Юрія Тарнавського, що, на його думку, “*новітня українська проза (себто проза починаючи від Котляревського, чи радше Квітки-Основ’яненка) цікавіша від новітньої української поезії, або, що принаймні такою була від самого початку аж десь до кінця п’ятдесятих років цього сторіччя*” (Юрій Тарнавський. *Квіти хворому, 2012. – с. 42*). Однак, Рубчак виходив з контексту не дискусійного, а аналітичного, тому ця висновкова теза, особливо на тлі ідеологічного “*препарування*” творчості молодомузівців на підрадянській Україні, виглядала об’єктивно обґрунтованою і правдивою. Зрештою, не просто виглядала, але й була такою.

Оригінальними залишаються погляди Рубчака на ранню творчість *Евгена Маланюка* (як не вказував сам Маланюк на голосному “Е” в

своєму імені, ми й далі говоримо “Є”): “(...) поет майже ніколи не віддає своєї неповторної особистості колективу, не стає «рупором мас», не «каже за всіх». Він суворо зберігає свою відстань, свою радикальну Іншість (яка так яскраво висловлена в особистій ліриці) супроти далекого «народу»” (с. 106); **Наталії Лівницької-Холодної**: “(...) між довоєнними й повоєнними творами Лівницької-Холодної стається не так злам, як залім, не так згибель, як згиб – своєрідне заломлення променів” (с. 118); **Богдана Кравцева**: “Майстерна поезія Богдана Кравцева утверджує вічну циклічність часу, вічне коло Хорса з його щорічним вмиранням та щорічним воскресінням – остаточну перемогу мітичного часу над історичним часом, перемогу кругів над лініями” (с. 195); **Антонича**: “(...) в поезії Антонича відбуваються два процеси: спершу поет оприроднює ортодоксальні релігійні міти, а потім омітизовує ним оприроднений всесвіт” (с. 223); **Богдана Нижанківського**: “Я хотів сказати, що в усій творчості Нижанківського – від одного з перших віршів, опублікованого 1931 року, до деяких гумористичних віршів Бабая, опублікованих 1960 року червоною ниткою біжить тема вирішальних зустрічей людини з межами своїх можливостей, з межами світу й власними межами (...)” (с. 307); **Юрія Тарнавського**: “(...) Тарнавський один із перших інтернаціоналізував українську мову, позбавивши її притаманної їй кучерявості, пісенності, трудності, прикметниковості” (с. 310); **Патриції Килини**: “Патриція Килина – мітотворча поетка. Її твори побудовані на основі дійсності та паралельно до неї, але їхні верхи, їхні значеннєві обертони, підносять уяву читача до над дійсних та над часових сфер” (с. 323); **Віри Вовк**: “Віра Вовк належить до тих щасливих поетів, що розвиваються спокійно, зосереджено, з інстинктивною впевненістю, послухні тільки внутрішньо відчутним закономірностям” (с. 380); **Олега Зуєвського**: “Зуєвський – поет немилосердно зосереджений, немилосердно суворий до власної творчості (...)” (с. 405); **Василя Стуса**: “(...) Стусова поезія – це свічадо, що віддзеркалює інші обличчя – віддзеркалює їх не тільки свідомо, але сумлінно й цілком відкрито” (с. 450);

Окремі літературознавчі міркування Рубчака сприймаються як афоризми: “Мистецтво допомагає перемогти порожнечу. Воно не може заперечувати чи на хвилину виповнити її ілюзією, а має усвідомити, пізнати й висловити, ключовою метафорою включивши її в повноту життя” (с. 163); “(...) поет-майстер не цурається стилізації та не приховує впливу своїх учителів” (с. 174); “Три модерні літератури Заходу мають щастя мати у своїй традиції багатючі родовища міту: сучасна грецька література, південно-американська література і література українська” (с. 183); “(...) там, де починається брехня, себто насильство слів – мусить починатися стрімке спадання якості слів, себто стилю” (с. 196); “(...) не конче потрібні вірші про зброю і зрив. Потрібні просто вірші, навіть вірші далекого Горація, а вони самі со-

бою стануть ліками проти зарази найглибших фібрів серця” (с. 197); “Тілом досконалої поезії мусить спливати пісня, а в її серці мусить світитись міт” (с. 200); “Страх перед громом і більш або менш мелодійний вигук, який з усіх сил намагається якось віддати шану цьому сліпуче розгніваному богові – мабуть, створили першу поезію” (с. 200); “Міти, в протилежності до притч, ніколи не вчать про існування, а своєю таємничістю і загадковістю ніби натякають на незбагненні правди, які лежать у серці світу” (с. 201); “Наше життя, навіть і тоді, коли воно особливо блискуче, складається з понеділоків, а неділі в ньому трапляються нечасто” (с. 273); “Ми живемо в буднях, які відокремлюють нас від нас самих” (с. 273); “На межах свого існування людина знаходить свою людську автентичність” (с. 273); “Чи людина з природи є добра? Не знаю. Людина з природи є – людина” (с. 283); “В межовій ситуації можна відчувати не тільки гарячий вогонь, але також і остаточний холод” (с. 303); “Можна сказати, що єдиною постійністю людини є саме її змінність” (с. 331); “Людина, що їй ніколи не відкриваються головокружні пропасти небуття (не смерти, а небуття!) – не може бути повною людиною” (с. 335); “Людину можуть зловити й визначити тільки сіті парадоксів і самозаперечень” (с. 346); “Поезія – це не сценічна «характеризація», навіть не характерство (хоч ці моменти мусять у ній також бути присутні), а характер у найглибшому значенні цього слова, який приносить нам високу данину, і що за нього високу данину доводиться платити” (с. 433); “На фарбування нігтів не треба маляра” (с. 440); “(...) не так сам ворог, як покора перед ворогом, як страх перед ним – справжній ворог” (с. 457); “Ненависть – це бунт, але не жорстокість; любов – це спокій, але не покора” (с. 483).

Я “розтягнув” есеї Богдана Рубчака на цитати. Най мені вибачає. Бо се той рівень літературознавчої інтерпретації, який заворожує стилем. Богдан Рубчак чує мову (як сам в есеї про Патрицію Килину писав: “Я міг би назвати десятки імен поетів, які пишуть бездоганною українською мовою, але української мови не чують” (с. 378), чує слово, чує автора. І се той найважливіший момент його мистецтва інтерпретації, який дозволяє мені говорити про нього як про Майстра.